

För barn och unga i samhällsvård

Remissyttrande ställt till Socialdepartementet

Om du som vuxen skulle försöka sätta dig in i situationen, att du skulle flytta hem till ett par eller en person som du inte känner, som du antagligen inte har träffat tidigare. Du vet inte om personen vill dig väl och har goda avsikter med att ta hand om dig. Du har inte varit med och tagit beslutet om att flytta dit och du bestämmer inte om du ska fortsätta bo där. Du mår jättedåligt och du har inga verktyg för att förstå eller hantera dina känslor. Du tror inte att någon annan har koll eller kan kvalitetssäkra människorna som du bor hos och du ägnar stor del av din tid till att försöka räkna ut om de här personerna har goda avsikter. Du skäms inför dina kompisar, du får en timmas längre resväg till jobbet och du kan inte söka stöd i din familj eller släkt. Du vet heller inte hur länge du ska bo där. I en vecka, en månad eller resten av ditt liv. När som helst kan personerna du bor hos välja att inte ha dig kvar, när som helst kan någon ringa och säga att du ska byta boende. Skulle inte du uppleva den situationen som otrygg, läskig och nästintill ohanterbar? /Ungdom från Maskrosbarns stödverksamhet

Inledning

Maskrosbarn har beretts möjlighet att inkomma med remissvar avseende betänkandet *För barn och unga i samhällsvård*. Maskrosbarn yttrar sig med utgångspunkt i vårt uppdrag att företräda barn vars föräldrar har ett missbruk, psykisk sjukdom eller som utsätter dem för våld. Vi har genom åren mött hundratals barn som befinner sig i eller har befunnit sig i samhällsvård. Barnens egna erfarenheter, åsikter och perspektiv utgör utgångspunkten för Maskrosbarns samlade synpunkter. Maskrosbarn kommer nedan att motivera vårt ställningstagande i utvalda delar men tillstyrker betänkandet i sin helhet.

Övergripande synpunkter

Utredningen är ambitiös och omfattande och Maskrosbarn vill särskilt berömma hur föredömligt och tydligt barns egna erfarenheter genomgående finns med i betänkandet. Det är en efterlängtd utredning, Maskrosbarn har under många år påtalat de stora brister som finns inom samhällsvården. Vi delar därför utredningens uppfattning om att det behövs en reform för att komma till stånd med de allvarliga brister inom samhällsvården som riskerar att leda till långtgående konsekvenser för barn, både här och nu och i vuxen ålder.

Maskrosbarn **tillstyrker** utredningen i sin helhet och anser att samtliga förslag bidrar till en ökad kvalitet på samhällsvården. Vi kommer nedan att kommentera utvalda delar som är av särskilt stor vikt för de barn vi möter.

4.4.1 Samhällsvård för barn och unga

Maskrosbarn **tillstyrker** förslaget om att använda begreppet samhällsvård. Vi ser det som en viktig markering att när barn vårdas utanför det egna hemmet är det samhällets ansvar att se till att barnet får sina behov tillgodosedda. Vi ser även positivt på förslagen som innebär ett ökat ansvar för staten att se till att vården är av god kvalitet. Det ger en tydlig signal om att barn som är placerade utanför det egna hemmet är samhällets ansvar, vilket innefattar fler delar än enbart socialtjänsten.

Maskrosbarn möter barn från hela landet och kan se att det finns en ojämlikhet mellan kommunerna till exempel när det kommer till kvalitét på familjehem/HVB och vilket övrigt stöd barn erbjuds. Vi ser därför positivt på förslaget om förtydligandet kring att vården ska ges med omsorg. 2016 släppte Maskrosbarn rapporten "Jag är bara en påse med pengar" med 113 medverkande ungdomar som beskrev deras erfarenheter av stöd från socialtjänsten, däribland olika former av placeringar. I den rapporten blev det tydligt att många barn upplever att det enbart är deras fysiska behov som uppfylls när de flyttar till ett familjehem. En ungdom beskrev det såhär;

"Familjehemmet uppfyller endast mina fysiska behov. Jag får tak över huvudet och mat på bordet, men kan aldrig prata med någon. De psykologiska behoven glöms bort, vilka egentligen är de viktigaste med tanke på vår uppväxt." /ungdom från Maskrosbarns stödverksamhet

Flera ungdomar beskrev också känslan av att behöva vara tacksamma för att de har någonstans att bo trots att de i samtliga fall var placerade på grund av brister i hemmiljön. Detta leder till att de varken vågar be om hjälp, nya kläder när de behöver eller öppna kylskåpet och ta mat på egen hand. Detta handlar självfallet även om kvalitén på familjehemmet, vilket vi kommer att kommentera längre fram i yttrandet, men genom att skriva in omsorg i lagstiftningen tydliggörs att det inte enbart handlar om tak över huvudet utan att även rättigheten att få den kärlek och omsorg man som barn har rätt till.

5.5.2 Stärkt och förtydligt ansvar för socialnämnden att ge barn och unga i samhällsvård god vård

Gemensamt för majoriteten av de barn som vi på Maskrosbarn har mött med erfarenhet av samhällsvård är att de önskar stöd utöver sin placering och specifikt någon utomstående att prata med. Vissa ungdomar önskar en stödperson, andra ett sammanhang där de får träffa andra med liknande erfarenheter men behovet av stöd är detsamma i båda fallen. De beskriver ett behov av att prata om känslor som inte går att

prata med vare sig familjehemmet, den biologiska familjen eller socialtjänsten om då de är rädda för vilka konsekvenser det kan ge.

Många av barnen som går i stöd hos Maskrosbarn vittnar om vilken stor omställning det är att bli placerad. Barnen beskriver känslan av maktlöshet och hur de lever med känslan av att när som helst ryckas upp och tvingas flytta, oavsett hur bra de trivs i familjehemmet. Det leder oss till slutsatsen att familjehemmets kvalitet inte avgör om det finns ett behov av ytterligare stöd utan det är den stora omställning som en placering innebär som är avgörande. Vi är glada att även utredningen belyser detta behov och lägger fram förslag som stärker möjligheten för barn att få mer stöd utöver sin placering.

Maskrosbarn har sedan 2021 haft ett samarbete med Göteborgs stad där vi tillhandahållit stödinsatser för placerade barn. Som en del av samarbetet har FoU Väst genomfört en intervjustudie med barn, socialsekreterare och familjehemsföräldrar som undersöker vilket behov av övrigt stöd ungdomar som blir placerade i familjehem har. Undersökningen konstaterar likt utredningen att ungdomarna har ett behov av stöd utöver sin placering och att det framför allt handlar om det emotionella stödet. En möjlighet att ha någon att prata med, få träffa andra med liknande erfarenheter och att ha ett sammanhang utanför hemmet.¹

Vi ser en variation i landets kommuner när det kommer till vilket övrigt stöd kommuner kan erbjuda barn i samhällsvård. Vi ser att, utöver att socialtjänsten tar ett större ansvar för barns behov av stöd utöver sin placering, det även behöver utvecklas nya stödformer. Maskrosbarn har under drygt flera år bedrivit stöden Helgläger för placerade barn samt Coach vid placering med goda resultat. Det finns vidare även andra exempel på kommuner som till exempel har läger för barn i samhällsvård eller samtalsgrupper. Vi ser ett behov av att skapa nya eller utveckla nuvarande stödformer. Vi ser likt utredningen att stödet med fördel sätts in särskilt intensivt under första tiden, då ungdomarna beskriver det som den allra svåraste tiden.

Många av de placerade barn vi på Maskrosbarn möter har under flera år lyft vikten av att få bibehålla kontakten med sina syskon även om de bor i olika hem. Vi ser dessvärre att varken familjehem eller socialtjänst har ansett att det är deras ansvar att se till att syskonen får ha kontakt med varandra. Vi ser därför oerhört positivt på att utredningen lägger fram ovanstående förslag som tydliggör det ansvaret och även inkluderar andra närstående i ett barns nätverk. Vi vill i detta belysa vikten av att barn informeras om denna rättighet och att det är deras bedömning av vem som är närstående för dem, även om det inte är personer inom familjen.

För att förslagen ska ha verklig inverkan på barns liv krävs att barnen informeras om dessa rättigheter och det inte antas att de har tillräckligt med kunskap för att själva hävda sina rättigheter utan information från socialtjänsten. Vi ser idag att det finns stora brister

¹ Räcker det med ett familjehem? Melke, Hammersjö, 2023

gällande barns möjlighet att få det de enligt lag har rätt till. Många gånger handlar det om att barn saknar kunskap om sina rättigheter, inte har fått information om dessa av socialtjänsten och därmed inte kan hävda dessa. Vi ser positivt på utredningens förslag att den särskilt utsedde barn- och ungdomshandläggaren har ett ansvar för att informera barnet om sina rättigheter, men ser även att den informationen bör nå dem redan under utredningsprocessen.

5.5.3 Starkare rätt för barn och unga att komma till tals och framföra klagomål

Utredningen lägger fram en rad förslag med syfte att stärka barns delaktighet, vilket vi vet ofta brister i kontakt med socialtjänsten och under placeringstiden. Ett av dessa förslag är att barn och unga i samhällsvård ska få en särskilt utsedd barn- och ungdomshandläggare som ska ansvara för att barnet eller den unge ges möjlighet att vara delaktig i utformandet av vården och får information om sina rättigheter, samt för att noga följa vården. Det finns en bild hos många av de barn vi möter att det inte är någon som har koll på deras vård och att allt som sker är lite av ett lotteri.

Barn i vår verksamhet har under många år efterfrågat mer kontakt med sin barnsekreterare. Vi ser att kontakten alltför ofta sker när barnsekreteraren har ett beslut eller ny information att förmedla. Barnen vi möter efterfrågar en mer medmänsklig kontakt där barnsekreteraren inte enbart hör av sig när de har ny information, när något inte funkar eller ett nytt beslut tagits. De vill ha kontakt och samtal med sin barnsekreterare även mellan beslut. En av våra ungdomar beskrev det såhär;

Nu vet jag inte vad som står i lagen men de där träffarna med min barnsekreteraren, alltså alldeles för få. Det går liksom inte att förstå vad jag går igenom eller hur mitt liv är genom 2-4 träffar per år. Jag vill inte heller känna att jag tar upp deras tid för de är så stressade, jag förtjänar ju min tid med min barnsekreterare men jag vågar inte be om den. /Ungdom från Maskrosbarns stödverksamhet

Ovanstående belyser vikten av en utökad kontakt med sin barnsekreterare. Vi ser också att en utökad kontakt som föreslås i utredningen kan göra det lättare för barn att faktiskt höra av sig och berätta när något inte funkar i deras familjehem eller HVB. Det kan i sin tur leda till att problem uppdagas i ett tidigt stadie när de kan åtgärdas och till exempel inte behöver leda till ett sammanbrott och omplacering. Citatet belyser även situationen för barnsekreterarna och socialtjänsten med alldeles för hög arbetsbelastning och för lite tid för direkta möten med barn och unga. Vi ser därför att för att detta förslag, liksom många andra i utredningen, ska kunna genomföras krävs det mer resurser till socialtjänsten.

Stärkt kvalitet i familjehemsvård

Vissa familjehemsföräldrar kan man vara med i tio minuter och förstå att de inte borde vara familjehem. Det är klart att man vill ha vanliga människor men de borde ha mer utbildning, de ska ju ändå hantera barn med vissa svårigheter. – Ungdom från Maskrosbarns stödverksamhet

6.6.3 Införande av familjehemskategorier

Maskrosbarn **tillstyrker** utredningens förslag om förtydligandet av familjehemskategorier. Vi vill dock belysa att vi ser ett behov av ökad kunskap inom samtliga kategorier, inte enbart de familjer som benämns som förstärkta familjehem. Vi är positiva till utredningens förslag om utökat stöd från socialtjänsten till familjehem, framför allt under kvällar och helger då vi med erfarenhet vet att det ofta är då det sker incidenter där familjehemmen kan komma att behöva stöd. Vi ser dock en utmaning i hur socialtjänsten, givet den pressade situation de redan befinner sig i, ska kunna tillhandahålla detta stöd utan att det tillsätts tillräckliga resurser.

6.6.23 Förslag för att öka användandet av nätverkshem

Utredningen lägger fram ett förslag kring att utöka användandet av nätverkshem. Vi vill dock belysa problematiken utifrån vår målgrupp där nätverket ofta är infekterat och i stället för att stå på barnets sida står på vårdnadshavarnas sida. Det är en dynamik och dysfunktionalitet som inte alltid är synlig utifrån och därmed kan missas i en utredningsprocess. Vi anser därför att det är av största vikt att barnets egen inställning till en placering inhämtas och får vara avgörande i beslut gällande nätverksplaceringar. Vi ser dock att i de fall det finns ett fungerande nätverk och det är barnets önskan att bo där finns stora fördelar med att barn placeras där. Vi vill därför föreslå att nedanstående formulering läggs till i författningsförslaget;

Vid övervägande om placering i nätverkshem ska barnets inställning till placering i nätverket inhämtas. Vad som är bäst för barnet och barnets egen inställning ska vara avgörande vid beslut om placering i nätverkshem.

6.6.24 Ökat stöd till familjehem

Maskrosbarn tillstyrker förslaget om utökat stöd till familjehem. Många av de barn som blir placerade har innan sin placering varit utsatta för våld, övergrepp eller svår omsorgssvikt vilket har lett till egna konsekvenser för dem. Många ungdomar vittnar för oss om att det är när de äntligen blir placerade som de har möjlighet att andas ut. Det i sin tur kan leda till att de mår ännu sämre. Detta ställer höga krav på familjehemmet att tillgodose den unges behov, vilket är ett utmanande och komplext uppdrag.

Utredningen lägger fram ett förslag om att ersättning till familjehem enbart ska kunna betalas ut från kommunen direkt till familjehemmet. Maskrosbarn **tillstyrker** förslaget då vi ser att det kan bidra till att fler familjehem söker sig direkt till kommunen och därmed ger kommunerna ökade resurser. Vi anser att om kommunen ges tillräckligt med resurser för att bygga upp en mer flexibel verksamhet där de kan tillhandahålla mer stöd till familjehem att fler familjehem skulle vända sig direkt till kommunen.

7.6.1 Att inrätta ett nationellt familjehemsregister för barn och unga

Maskrosbarn **tillstyrker** utredningens förslag om ett familjehemsregister med syfte att öka kontrollen på familjehemmen. Vi har under många år påtalat behovet av en ökad kontroll på familjehem då vi genom de barn vi möter fått till oss berättelser om familjehem som misskött sig och i vissa fall även utsatt barnen för våld. Ett familjehemsregister är ett steg i att förbättra kvalitén och kontrollen genom att förhindra att de familjehem som misskött sig i en kommun kan söka sig till en annan. Vi ser även positivt på att det i detta register ska finnas information om hur många barn som är placerade i hemmet för att förhindra att familjer tar emot fler barn än de kan hantera, alternativt att de är familjehem av enbart ekonomiska skäl.

11.6.1 Socialnämnden ska pröva behovet av fortsatt vård inför att barnet fyller 18 år

Maskrosbarn **tillstyrker** ovanstående förslag. Vi delar utredningens uppfattning om att samhällsvård allt för ofta avslutas när barnet fyller 18 år trots att behovet kvarstår. Våldigt få ungdomar som inte befinner sig i samhällsvård förväntas klara sig på egen hand på 18-årsdagen då de allra flesta dessutom fortfarande går i skolan. Många av de ungdomar vi på Maskrosbarn möter lever med en rädsla för sin 18-årsdag då de tror att all den stöttning och hjälp de får från samhället kommer att avslutas, vilket också har varit fallet för en del ungdomar. Vi anser att en fortsatt vård efter 18-årsdagen bidrar till att ungdomar i samhällsvård får en förbättrad möjlighet att bli en del av samhället.

11.6.2 Stöd efter vården ska ingå i en skälig levnadsnivå för unga upp till 25 år

Maskrosbarn **tillstyrker** förslaget om vård efter att samhällsvården avslutats. Likt utredningen ser vi att behovet av stöd sällan upphör även om placeringen gör det. Barn i samhällsvård har generellt sett fått sämre förutsättningar än andra barn att förbereda sig för vuxenlivet. Det finns även ofta avsaknad av en biologisk familj att vända sig till vid behov av emotionellt och praktiskt stöd. Vi ser därmed att en utökad möjlighet till stöd upp till 25 års ålder kan underlätta deras övergång till vuxenlivet.

Vi saknar dock konkretion i hur stödet ska utformas och ser risker med att stödet inte fullt ut fyller sitt syfte om det enbart formuleras som en kontaktperson. Stödet kontaktperson är idag högst personbundet och kvalitén och innehållet kan variera beroende på kommun och uppdragstagare. Det är därför av stor vikt att stödet utvecklas och tar utgångspunkt i vad unga själva önskar för stöd.

11.6.3 Socialnämnden ska underrätta barn och unga om dess rättigheter till stöd

Vi vill även i detta avseende påtala vikten av att socialtjänsten informerar den unge om att de har rätt till fortsatt stöd efter samhällsvården och hur den ska gå tillväga om den ångrar sig. Vid avslut av vård ser vi att många ungdomar gärna vill avsluta kontakten med socialtjänsten så fort det går, men att de efter några månader ser att de trots allt behöver mer stöd. Det är därför av stor vikt att de ges information om att detta inte är en rättighet som endast erbjuds under en begränsad tid utan att de har denna rättighet upp till 25 års ålder trots att de inte längre har ett pågående ärende.

Maskrosbarn

Linn Englund
T.f. Påverkanschef

Elin Hågeby Caicedo
Generalsekreterare